

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARINDA KURUMSAL DESTEK İHTİYACI

Adnan KARAİSMAİLOĞLU*

ÖZET

2007 yılı, Türkiye’de ve dünyada Mevlâna’yı anma yılı olarak birçok faaliyetin gerçekleşmesine imkân sağladı. Bütün bu hareketliliğin “Mevlâna Araştırmaları”nu daha üst ve yaygın bir düzeye taşıması ümit edilmektedir.

Yeni, yenilik ve yenileşme Mevlâna’nın öne çıkardığı ve vurguladığı değerlerdendir. Mevlâna her yeni günün, hayata tazelik kazandırmak için bir fırsat olduğunu hatırlatmaktadır. Onun bu yaklaşımı bilimsel çalışmalar için de anlamlıdır.

Mevlâna ile ilgili yazma ve basma eserlerin tespiti, bibliyografya çalışmaları, Mevlâna kitaplığı ve makale arşivi oluşturulması gibi çalışmaların bir bütünlük içerisinde yapılması ve sonuçlandırılması ancak kurumsal destekle mümkündür. Zira çalışma ortamının hazırlanması, kaynak ve araçların temini kişisel çabalarla oluşturulamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Yenilik, Mevlâna Araştırmaları

NEED FOR INSTITUTIONAL SUPPORT FOR RÛMÎ RESEARCH

ABSTRACT

Year 2007 provided a vast range of activities as the year of memorial for Rûmî. All these activities are meant to further enhance and spread “Rûmî Research”.

Being new, innovative and up-to-date are the virtues that has been emphasized by Rûmî himself. He reminds us that every new dawn is another chance to bring life a refreshment. This aspect of view is also meaningful for scientific researches.

Studies like locating the handwritten and printed works about Rûmî, bibliography studies, the establishment of a Rûmî library and article archive which requires to be studied and done in integrity is only possible with the institutional support. Because, establishing an area for study, gathering resources and tools cannot be done with personal effort.

Key Words: Rûmî, Innovation, Rûmî Research

* Prof. Dr., KÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı

2007 yılı Türkiye’de ve dünyada Mevlâna’yı anma ve ondan yararlanma yılı olarak tamamlanmak üzeredir. Özellikle İstanbul-Konya, Kabil-Belh, Tahran-Tebriz-Hoy şehirleri bilimsel toplantılara ve buluşmalara bu yıl merkezlik etti. Bazı duraklarına gidememekle birlikte bu toplantılara katılan birisi olarak huzurlarınızdayım. Şu anda da yılın on ikinci ayında Konya’da son önemli kongrede bir aradayız. Gerek ülkemizde gerekse dünyada çok sayıda bilimsel ve kültürel faaliyet düzenlenirken, ayrıca sayısız denecek kadar yazı, makale ve kitap yayınlandı bu yıl içerisinde. Bütün bu hareketliliğin sonrasında “Mevlâna Araştırmaları”nı daha üst ve yaygın düzeye taşımak için değerlendirme yapmak zaruri görünmektedir.

Konuyu bu noktaya taşımadan önce yeni zamanların yeni açılımlara sahip olması gerektiği düşüncesine Mevlâna’nın diliyle açıklama getirmek anlamlı olacaktır.

Yeni, yenilik ve yenileşme Mevlâna’nın öne çıkardığı ve vurguladığı değerlerdendir. İnsana özellik kazandıran yenileşme ve diriliş, klâsik kültürümüzün ve şiirimizin de önemli temalarındandır. Mevlâna, hemen Mesnevî’sinin başında dünya için çalışan akla ve insanı köleleştiren maddî değerlere karşı durarak yücelme yolunun temel kurallarını açıklar. Yenileşmeyi arzu edenlere, canlı ve etkileyici örneklerle yol gösterir. Onun anlattığı aşk, ihtirası ve kibri yok eder, insanı özgürlüğe götürür. Bu aşk, ferdin ve toplumun yenilenme ve dirilme iksiridir. Mevlâna her yeni günün, hayata tazelik kazandırmak için bir fırsat olduğunu hatırlatmaktadır. Şu rubaisi onun kararlılığını temsil etmektedir:

چون آب روان فارغ از افسردن هر روز خوش است منزلی بسپردن

امروز حدیث تازه باید کردن دی رفت و حدیث دی چو دی هم بگذشت

Hoştur, her gün akarsu gibi durup solmadan bir konak aşmak.

*Dün gitti, dünün sözü de dün gibi geçti; bugün yeni söz söylemek gerek.*¹

Yeni ve yenileşme ihtiyacı, bireylerin arzusu olmalıdır. Mesnevî’deki “Eski felekte yeni talih bul”², “Eski dünyaya yenilik göster”³, “Yeniye istiyorsan, eskiyi çıkar”⁴ ifadeleri bunun yansımasıdır.

¹ Mevlâna, *Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-i Kebîr*, muştemil ber-Kasâ'id ve gazeliyyât ve mukatta'ât-i Fârsî ve..., I-X, bâ-tashîhât ve havâşî-i Bed'uzzamân-i Furûzânfer, Tahran: Dânişgâh-i Tahran, 1336-1346 hş., VII, 242.

² Mevlâna, *Mesnevî*, I-III (6 defter), çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara, 2007, Akçağ Yay. (2. Baskı) 2. defter, beyit 1939.

Mevlâna'nın şu hitabı Mesnevî'dendir:

مر جهان کهنه را بُنما نوی جان فشان ای آفتابِ معنوی

“Ey mana güneşi! Can saç. Eski dünyaya yenilik göster.”⁵

Şu çağrısı ise Dîvân'ından yükselmektedir:

وا رهد از حد جهان بی حد و اندازه شود هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود

Haydi! Yeni söz söyle, iki dünya yenilensin; dünya sınırdan kurtulsun, sınırsız ve ölçüsüz olsun.⁶

باغ ها را بشکفان و کشت ها را تازه کن نوبهارا جان مایی جان ها را تازه کن

Ey ilkbahar! Bizim canımızsın, canları yenile; bağlara çiçek açtır, ekinleri yenile.⁷

Mevlâna'nın bu bakışı ve yorumları, her işte olduğu gibi, “Mevlâna Araştırmalarında Kurumsal Destek İhtiyacı” konusunu ele alırken de etkin olmalıdır.

Uzun yıllardır Türkiye’de “Mevlâna Araştırmaları”nı amaç edinecek bir kurumun gerekliliği üzerinde durulmuş ve birçok teşebbüste bulunulmuştur. Bu amacı geçmişte gerçekleştirmek isteyenlerin çabalarına burada yer vermeden, üzüntülerine ve sonuçlarına işaret etmeden söze başlamak yerinde olacaktır.⁸

Ülkemizde son yıllarda Mevlâna'nın eserleri ve düşünceleri üzerindeki çalışmalar ve yayınlar büyük artış göstermiştir. Elimizdeki tespitler bunu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Mevlâna araştırmalarının belirli bir plan ve düzen içerisinde, bilimsel bir merkezin rehberliğinde sürdürülmesi arzusu geçmişte çokça dile getirilmiştir. Son olarak Selçuk Üniversitesi'nin bünyesinde kurulan (2005) Mevlâna Araştırmaları ve Uygulama Merkezi resmen ve fiilen artık bu çabanın içindedir. Özellikle 2007 Mevlâna Yılı'nın kazandırdığı tecrübe ile Türkiye’de bilimsel ve kültürel çalışmaların, tekrar ve ciddiyetle gözden geçirileceğini ümit ediyoruz.

³ Mesnevî, 1. defter, beyit 2221.

⁴ Mesnevî, 2. defter, beyit 1265.

⁵ Mesnevî, 1. defter, beyit 2221.

⁶ Mevlâna, *Kulliyât-i Şems*, I, Gazel nu. 546, beyit 1.

⁷ Mevlâna, *Kulliyât-i Şems*, IV, Gazel nu. 1961, beyit 1.

⁸ Örnek olarak bk. Karaismailoğlu, Adnan, Konya’da “Mevlâna Araştırmaları Merkezi”, *Yeni İpek Yolu*, Yıl: 15, S. 178, Konya Aralık 2002, s.24–28.

Günümüzde Mevlâna ile ilgili çalışmaların sağlıklı ve verimli bir şekilde yürütülmesi artık zorunludur. Gerçekte Konya'daki bilim ve kültürle ilgili birimler zaten doğal olarak Mevlâna ile Selçuklu kültür ve medeniyeti üzerinde çaba sarf etmek durumundadır.

Yapılması gerekenler ve bunların gerçekleştirilmesi için lüzumlu destekler hakkında söyleneceklerin bir kısmı şu şekilde sıralanabilir:

a) Mevlâna ile ilgili yazma ve basma eserlerin tespit ve tasnifi, bibliyografya çalışmaları

Bu konuda geçmişte yapılan çalışmalar anlamlı olmakla birlikte şu anda eksik ve yetersizdir. Çünkü yazma eserlerin tespit ve tavsif çalışmaları hala devam ederken, kütüphanelerin kayıt sistemlerinde değişiklikler olmuş, bazı kütüphaneler taşınmış ve eldeki yazmalarla ilgili birçok bilgi kullanılamaz hale gelmiştir. Ayrıca makale ve kitap bibliyografyalarının ise, yeni yayınlarla sürekli güncelleşmesi gerekmektedir.

b) Mevlâna kitaplığı ve makale arşivi

Mevlâna araştırmalarını kolaylaştırmak üzere Mevlâna ve Mevlevîlik ile ilgili yayınlar bir araya toplanmalıdır. Şu anda sadece konuyla ilgili kişilerde veya dernek ve kütüphanelerde kitap ve makaleler kısmen bulunmaktadır. Bu özellikteki kitap ve makaleleri dikkatle takip eden ve yararlanılabilecek şekilde barındıran bir birim, galiba halen mevcut değildir.

c) Mevlâna araştırmalarıyla ilgili olan alanlarda genç araştırmacıların yetişmesi için bilimsel ve maddi destek

Bu husus gerçekte ülkemizde gözlerden uzak kalmış ve önemli zafiyetler oluşmuştur. Araştırmacı yetiştirmek amacını taşıyan Fen-Edebiyat Fakülteleri maalesef son yıllarda yeterince ilgi görmemekte, öğrencilerin son tercihleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Mevlâna araştırmalarını da kuşatan sosyal bilimler alanlarında genel bir destek ihtiyacı söz konusudur. Özellikle de Selçuk Üniversitesi'nde geleceğin Mevlâna araştırmacılarına yönelik bilimsel ve maddi destek programları geliştirilmelidir. Bu amaçla Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümleri başta olmak üzere çeşitli sosyal bölümleri veya bu bölümlerdeki bazı öğrencileri kapsayan destek programları yürütülmelidir. Seçilen öğrenciler bir yandan burs, yurt ve kitap desteği gibi maddi teşviklerden yararlanırken, diğer

yandan donanım sahibi olmaları amacıyla Mevlâna araştırmacıları için gerekli olan konularda dersler ve etkinlikler düzenlenmelidir.

d) İletişim ve yardımlaşma ağı

Mevlâna araştırmacılarının işbirliğine yardımcı olacak bir iletişim ağı oluşturulmalı ve karşılıklı bilgi, birikim ve görüş akışı sağlanmalıdır.

e) Türkiye’de yapılması gereken yayın faaliyetleri ve bilimsel çalışmalar için önceliklerin belirlenmesi, bunların çeşitli kurumlarca desteklenmesi

Çalışmaların bir bütünlük içerisinde yapılması ve sonuçlandırılması ancak kurumsal destekle mümkündür. Zira çalışma ortamının hazırlanması, kaynak ve araçların temini kişisel çabalarla oluşturulamamaktadır. Bugüne kadar yapılan dikkate değer çalışmalar, büyük sabır ve zaman gerektirmiştir.

Bu başlık altında Mevlâna’nın eserlerinin özellikli bir şekilde Türkiye’de yayımlanması öne alınmalıdır. Mevlâna’nın eserleri yeryüzünde çeşitli ülkelerde çok sayıda basılmıştır. Ancak bu baskılara yenilerinin eklenmesine rağmen, söz konusu eserlerin bazı gerekçelerle hala yayınlanmasına gerek duyulmaktadır.

Örnek olarak Mesnevî Anadolu’da, İstanbul’da Farsça metin halinde tam ve son olarak 1274/1857–1858 yılında yayımlanmıştı.⁹ Bu yıl içerisinde Ankara’da Akçağ yayınları arasında yayımlanma imkânı bulması sevindiricidir.¹⁰ Mevlâna’nın Dîvân-ı Kebîr’i ve diğer eserlerinin de Farsça metinleri Türkiye’de yayımlanmalıdır.

Ankaralı İsmail Efendi’nin Mesnevî şerhinin yeni Türk alfabesine aktarılması ve sadeleştirilmesi de ayrı bir önemi haizdir. Bu eser, Bulak’ta 1835 yılında ve İstanbul’da 1872 yılında basılmıştır. İstanbul’daki baskı büyük

⁹ *Hâzâ Kitâbu’l-Mesnevîyyu’l-Ma’nevî* (6 Defter), İstanbul: Mehmed Emin Mtb., 1274/1857-1858, 432 s.; Ayrıca *Hâzâ Kitâbu’l-Mesnevîyyu’l-Ma’nevî* (1. defter), İstanbul: Dârü’t-Tibâ’atî’l-Âmire, 1266 h./1849, 119 s., taş basma.; *Hâzâ Kitâbu’l-Mesnevîyyu’l-Ma’nevî*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1268, 602+5 s.; *Mesnevîyyü’l-Ma’nevî* (1. defter), İstanbul: Matba’a-i Âmire, 1283 h./1866, 156 s.

¹⁰ *Mesnevî-i Ma’nevî* (ber-esâs-i nusha-i muverreh 677/1278 Konya), I-VI, hzl. Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs, Şehrdârî-i Konya, Konya, 1384 hş.; I-III, Ankara: Akçağ Yay., 2007.

boy beş bin sayfa kadardır.¹¹ Bu çalışma ve yayın faaliyetlerinin gerçekleşmesi her halde kurumsal destekler sayesinde mümkün olabilecektir.

Sultânü'l-ulemâ Bahâeddin Veled, Seyyid Burhâneddin, Şems-i Tebrizî ve Sultan Veled'in eserlerinin Farsça metinlerinin yayımlanması da benzer himayeler altında daha kolay gerçekleşecektir.

Metinlerin yayımlanmasına yönelik olan bu düşüncelerin yanı sıra güncel bakış ve sorunlarla ilgili çalışmalar için de planlamalar gereklidir. Mevlâna'nın düşünce dünyası üzerinde eserlerinden hareketle felsefe, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, tasavvuf ve diğer alanlar açısından araştırmalar yapılmalıdır. Mevlâna'nın bireyi ve toplumu üstün değerlerle buluşturmak için oluşturduğu düşünce ve yorumlar böylece bilim ve kültür dünyamızda daha çok yer alacaktır.

Türkiye'de ve dünyada adında Mevlâna'ya yer veren, amaçlarında Mevlâna'yı konu edinen birçok kuruluş ve dernek bulunmaktadır. Ancak buna rağmen yukarıda sıralanan çalışma alanlarında ihtiyacı giderecek bir noktaya ulaşıldığını söylemek zordur. Bu nedenle yeni kararlı girişimlere, maddi ve manevi desteklere ihtiyaç bulunmaktadır. Durumu ilgili çevrelerin ve kurumların dikkatine sunarken özellikle Konya'da ve Türkiye'de bu çalışmaların gerçekleşmesi ümitle arzu edilmektedir.

Yardımlaşmayı sağlamak ve artırmak için iki örnekle sözü sona ulaştıralım.

Mevlâna der ki:

خیر کن با خلقِ بهر ایزدت	یا برایِ راحتِ جانِ خودت
تا هماره دوستِ بینی در نظر	در دلت ناید ز کین ناخوش صُور
<i>Halka Allah için veya kendi canının rahatı için hayır yap.</i>	

*Böylece bakarken daima dost görürsün; gönlüne kin yüzünden nahoş suretler gelmez.*¹²

پس صلهٔ یارانِ ره لازم شمار	هر که باشد گر پیاده گر سوار
ور عدو باشد همین احسان نکوست	که به احسان بس عدو گشتست دوست

¹¹ Rusûhî İsmâil-i Ankaravî, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi (Fâtihu'l-Ebyât)*, I-II (6 defter), Mısır: Bulak Mtb., 1251/1835, 24+341+396+416+459+458+554 s.; I-VII, İstanbul: Dâru't-Tibâ'ati'l-Âmire, 1289/1872. (VII. Cilt, tekmile-i cild-i sâdis/6. cildin devamı).

¹² *Mesnevî*, IV, 1978-1979.

زآنکه احسان کینه را مرهم شود و نگرده دوست کینش کم شود

Yol arkadaşlarını ziyareti gerekli say, kim olursa; ister yaya, ister atlı.

Düşmanın da olsa bu ihsan, yine iyidir; çünkü güzel davranışla nice düşman dost olmuştur.

*Dost olmazsa kini azalır. Çünkü güzel davranış kine merhem olur.*¹³

Devamı şöyledir:

همچو بُنگر از حجر یاری تراش حاصل این آمد که یار جمع باش

رهزنان را بشکند پشت و سنان زآنکه انبوهی و جمع کاروان

Sözün özü şudur: Topluma dost ol; put/heykel yapan gibi taştan arkadaş yont.

*Çünkü kervanın kalabalığı ve çokluğu, yol kesicilerin belini ve mızrağını kırar.*¹⁴

¹³ *Mesnevî*, II, 2139–2141.

¹⁴ *Mesnevî*, II, 2143–2144.

